

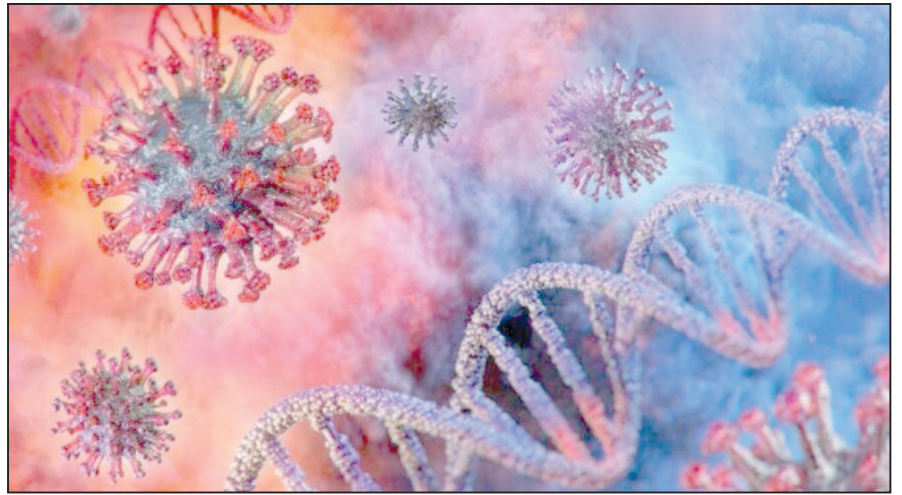
Delta ştammi haqqında nə bilirik?

Koronavirusun Delta ştammi sürətlə bütün dünyaya yayılır. Bu növün daha yoluxucu və ölümcül olduğu doğrudurmu? Peyvəndlər COVID-19-un yeni növündən insanı qoruyurmu? Alimlərin bu barədə qənaəti və proqnozu necədir? Cəmiyyəti narahat edən bu sualların cavabını bilmək üçün mutasiyaya uğramış virusla bağlı araşdırma apardıq.

COVID-19-un yeni növlərinin aşkar olunması gözlənilən idi. Çünki

məlumatlara əsasən məlum olub ki, Delta variantına yoluxmuş insanların sayı yoluxdurduğu şəxslərin sayından daha çoxdur. Delta variantına yoluxmuş insan eyni anda 5 nəfəri yoluxdurur.

London Kraliça Mary Universitetinin klinik epidemioloqu Dipti Qurdasani bunun səbəbini virusun insan bədəninin hüceyrələrinə daha asan girməsi və müəyyən immün reaksiyalarının qarşısını alması ilə əlaqələndirir. Doktorun sözlərinə görə, Delta ilə yanaşı daha da yoluxucu Delta-plus növü də mövcüddür: "Koronavirus infeksiyasının Delta-plus variantına çox yoluxucu olduğu

Tədqiqatçı virusoloqlar COVID-19-dan qorunmağın mümkün yollarını açıqlayıblar

viruslar davamlı olaraq mutasiya oluna bilər. İlk dəfə 2020-ci ilin oktyabr ayında Hindistanın Maharaştra əyalətində aşkarlanan COVID-19-un Delta variantı yoluxma və yayılma sürətinə görə əvvəlki ştammlarından fərqlənir. Bu səbəbdən dünyada virusa yoluxma halları sürətlə artır.

Delta ştamminin xüsusi əlamətləri varmı?

Delta ştamminin simptomları COVID-19-un digər variantlarında olduğu kimi soyuqdəyməyə bənzəyir. İngiltərə alimlərinin tədqiqatının ilkkin nəticələri göstərir ki, Delta infeksiyasının simptomları koronavirusun digər variantlarının yaratdığı simptomlardan fərqlənir. Əvvəlki variantlardan fərqli olaraq, baş ağrısı, boğaz ağrısı və burun axması kimi əlamətlərə daha çox təsadüf edilir.

Delta ştammini daha yoluxucu edən nədir?

May ayında Dünya Səhiyyə Təşkilatı (ÜST) Deltanın narahatlıq doğuran ştammi olduğunu bildirdi. Təşkilat daha əvvəl Covid-19-un Alfa (B.1.1.7, İngilis), Beta (B.1.351, Cənubi Afrika) və Qamma (P.1, Braziliya) variantlarını müəyyən edib.

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının COVID-19 üzrə mütəxəssisi Maria Van Kerkove Delta variantının koronavirusun orijinal növü olan Alfa və vətəni növündən daha yoluxucu olduğunu bildirdi.

ÜST-ün məlumatına görə, Delta variantı 80 ölkədə tapılıb və bütün dünyada sürətlə yayılmaqda davam edir. ÜST səlahiyyətli sənədlərinə görə, bu tip koronavirusa yoluxmanın yüksək göstəriciləri İngiltərədə müşahidə olunur.

Tədqiqatçı həkimlərin araşdırmasından məlum olub ki, Delta daha asan yayılır (B.1.1.7). Delta variantının yayılma sürətinin Alfadan 30 faizdən 100 faizədək yüksək olduğu təsdiq edilib. Bu fakt Avropa Xəstəliklərin Qarşısının Alınması və Müalicəsi Mərkəzinin araşdırılmalarında təsdiq olunur.

Delta ştammi bir neçə mutasiyaya malikdir. İngiltərə Xalq Sağlamlığı İnstitutu tərəfindən əldə edilən

üçün hər kəs tərəfindən yoluxma ehtimalı var".

Rusiyanın "Lider-Tibb" tibb mərkəzinin baş həkimi, pediatr, virusoloq Yevgeni Timakov da tədqiqatlarının nəticələrində koronavirusun yeni ştamminin çox yoluxucu olduğunu qeyd edib: "Koronavirusa yoluxma riski maksimumdur. "Koronavirusa yoluxmamış insan olmayacaq". Onun sözlərinə görə, dünya əhalisinin yalnız bir faizi istisna təşkil edəcək. İstisna təşkil edən şəxslərdə anadangəlmə spesifik T hüceyrə toxunulmazlığı sayəsində heç bir virusun orqanizmə daxil olması, hətta mutasiyaya uğraması mümkün deyil.

Alimlərin qənaətinə görə, hər kəsin qrip virusu kimi Covid-19-a yoluxması iki üç ilə baş verəcək.

Delta mutasiyası ölümcül ola bilərmi?

Delta ştamminin digər koronavirus mutasiyalarından daha çox ölümə səbəb olub-olmaması ilə bağlı çox az elmi əsas var. Ancaq bir şey dəqiqdir: Koronavirusa qarşı peyvənd edilmiş insanlar da Delta variantına yoluxma nəticəsində ölüb. PHE-yə (Public Health England) görə, İngiltərədə ilk peyvənddən 21 gün ərzində 7 nəfər, ikinci peyvənddən təxminən iki həftə sonra 12 nəfər ölüb.

Satistik nəticələr göstərir ki, yalnız 1-ci doza peyvənd alan və immün sistemi zəif insanların yoluxma və xəstəliyin ağır formaları, hətta ölüm riski ilə üz-üzə qalması mümkündür.

Fikrimizcə, ölüm hallarında xəstənin xroniki xəstəlikləri də daxil olmaqla bir neçə faktorun rol oynaya biləcəyini nəzərə almaq vacibdir. Həddindən artıq yüklənmiş səhiyyə sistemi, müalicə üçün sosial təminatın yetersizliyi də ölümlərə səbəb ola bilər. Belə ki insanların vaxtında tibbi yardım ala bilməməsi ölüm halları ilə nəticələnə bilər.

Peyvəndlər Delta koronavirusundan qoruyurmu?

Elm adamları Delta variantının immün müdafiə sistemindən yayınmasını izləyərək müəyyən təhlillər aparıblar. Məlum olub ki, viruslar

NTD (N-Terminal Domain) olaraq bilinən sünbül (Spike) zülalının bir hissəsini dəyişdirir. Həmçinin viruslar immunitet sistemimizdəki antikorların hücumuna məruz qalır. Bununla yanaşı, Delta mutasiyaları 156, 157 və 158 mövqelərindəki amin turşularını dəyişdirir və ya ləğv edir, immunitet müdafiə sistemlərimizin hədəf götürdüyü bir nöqtəni ortadan qaldırırlar.

ÜST-ün tövsiyyə etdiyi mövcud hər hansı peyvəndin iki dozasını almaq virusdan qorunmanı təmin edir.

BioNTech/ Pfizer və AstraZenecanın Deltadan qoruduğu bildirilir. PHE-nin tədqiqatına əsasən, peyvəndlər COVID-19-un əvvəlki ştammları ilə yoluxanları xəstəxanaya yerləşdirilmədən etibarlı şəkildə qoruyur. BioNTech / Pfizer peyvəndi ilk dozadan sonra təxminən 94 faizə qədər, ikinci dozadan sonra isə 96 faizə qədər qoruyucu təsir göstərir. AstraZeneca birinci dozadan sonra yüzde 71-ə qədər, ikinci dozadan sonra isə 92 faizə qədər qoruyur.

İngilis tədqiqatçılarının araşdırmasına görə, peyvənddən sonra Delta infeksiyasının meydana gəldiyi təqdirdə, simptomlar ümumiyyətlə görünməyəcək. BioNTech/Pfizer ilə bu ehtimal ilk peyvənddən sonra 36 faizə, ikincidən sonra isə 88 faizə qədərdir. Bu erkən tədqiqatın nəticələri göstərir ki, Delta variantı digər mutasiyalara nisbətən aşılarla daha çox davamlıdır, lakin tam peyvənd ona qarşı etibarlı müdafiəni təmin edir.

Orta hesabla, gənclərdə immün sistemi yaşlılara nisbətən daha güclüdür, buna görə də tam peyvənd olunmamış gənclərdə Covid-19-un ciddi və ya ölümcül formalarının inkişaf ehtimalı aşılınmayan yaşlılara nisbətən daha aşağıdır. Buna baxmayaraq gənclər virusa yoluxaraq əhali arasında COVID-19-un yayılma sürətini artırır və həssas qrupu riskə atırlar.

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının baş direktoru dəfələrlə peyvəndlərin 85 faizinin verildiyi zəngin ölkələr və bu günə qədər istehsal edilən peyvəndlərin yalnız 0, 3 faizinə sahib olan yoxsul ölkələr arasında peyvəndin paylanmasında mövcüd

bərabərsizlikdən narahatlığını ifadə edib.

Afrikadakı əhalinin 5 faizdən az hissəsi bir doza peyvənd olunub, artıq Konqo, Malavi, Uqanda və Cənubi Afrikada Delta ştammi müəyyən edilib.

Nə üçün peyvənd edilmiş insanlar da Delta variantına yoluxurlar?- sualına gəlincə: Pfizer peyvəndi hər 10 nəfərdən 8-ni, AstraZeneca peyvəndi hər 10 nəfərdən 6-nı Delta variantlı infeksiyaya qarşı qoruduğundan peyvənd edilənlər arasında da yoluxma hallarının olması mümkündür. Epidemioloqların fikrinə görə, eyni peyvəndlər iki dozada xəstəliyin ağır formalarına qarşı effektiv olur. Müşahidələrə əsasən, peyvənin iki dozası Delta ştammina yoluxmadan əhəmiyyətli şəkildə qoruyur. İsraildə əhalinin 85 faizi peyvənd olunub. Peyvənd olunanlar arasında çox az sayda Delta ştammina yoluxanlar var. Mütəxəssislərin fikrincə, məhz peyvəndlər sayəsində bu ölkədə Delta mutasiyasının yeni dalğasının qarşısı alınır.

Delta ştammindən necə qorunmalı?

Robert Koch İnstitutunun məlumatına görə, 1.5 – 2 metr məsafə saxlamaq, maskalardan istifadə etmək, əlləri yumaq və otaqları mütəmadi olaraq havalandırmaq da daxil olmaqla mövcüd qaydalar koronavirusun Delta da daxil olmaqla bütün məlum mutasiyalarından qoruyur. COVID-19-un digər variantları ilə müqayisədə effektivliyi azalsa da, Pfizer və AstraZeneca ilə peyvənd etibarlı qorunma təmin edir. Bundan əlavə, koronavirus variantlarının yayıldığı bölgələrə səyahət etməkdən çəkinmək lazımdır. Xatırladaq ki, səyahətlər pandemiyanın başlanğıcında virusun və onun növlərinin yayılmasının əsas səbəblərindən olub. Epidemioloq Dipti Qurdasani yayılmanın qarşısını almaq üçün geniş miqyaslı karantin tədbirlərinə ehtiyac olduğunu bildirib.